

Адамович Сергій Васильович
доктор історичних наук, професор кафедри теорії
та історії держави і права Прикарпатського
національного університету імені В. Стефаника

СОБОРНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ: ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ЧИННИКИ ТА СПРОБИ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Здобуття Україною незалежності активізувало питання суспільно-політичних та культурно-духовних розбіжностей між регіонами держави. Жителі різних регіонів України мали власні історичні міфи, інакші мовні обличчя, відмінні культурно-духовні цінності, були вірними різних релігійних конфесій, не існувало єдності в політичних уподобаннях і баченні зовнішньополітичних пріоритетів.

Протягом останніх 20 літ зусилля українського суспільства і державних структур спрямовувалися на ліквідацію чи послаблення існуючих розколів по лінії Схід-Захід, Південь-Захід і т.д. Одночасно окремі радикальні деструктивні політичні сили як в Україні, так і за кордоном заради досягнення вузькопартійних цілей спекулювали і розпалювали існуючі міжрегіональні протиріччя.

Так, перебудовчі процеси в кінці 80-х – на поч. 90-х рр. ХХ ст. стимулювали українське суспільство до національно-державного відродження та консолідації навколо ідеї незалежності України. Підтримка в суспільстві незалежності посилювалася внаслідок:

- активізації роботи неформальних політичних об'єднань та поступок з боку компартійних еліт;
- відкриття репресивних сторінок радянської історії;
- релігійний ренесанс;
- незадоволення замовчуванням владою наслідків Чорнобильської катастрофи;
- погіршення соціально-економічної ситуації в країні;
- швидкої дезінтеграції СРСР і складної соціально-економічної ситуації в Російській Федерації;
- толерантного ставлення до представників національних меншин українців та виваженої політики української влади, яка шляхом прийняття Декларації прав національностей і рядом інших заходів зняла напругу в міжетнічних відносинах.

Однак ЦК КПРС і партійно-державні керівники на місцях з метою зупинити процес розпаду СРСР і втрату впливу Компартії в суспільстві ініціювали дезінтеграційні процеси в УРСР. Засобами поширення сепаратистських ідей були:

- формування негативного образу українського націоналізму і залякування російськомовного населення, що зі здобуттям незалежності відбудеться примусова українізація;
- акцентування на економічних негараздах, які охоплюють країну в умовах розпаду СРСР;

- апеляція до особливостей розвитку окремих регіонів України (т.зв. «новоросійство» Півдня України, російськомовний склад населення Криму);
- відродження етнографічних особливостей населення окремих країв (русинство Закарпаття, специфіка шахтарського Донбасу);
- сприяння становленню політичної складової рухів національних меншин (угорці Закарпаття, румуни Чернівецьчини).

Проте на початку 90-х рр. ХХ ст. суттєво знизився рівень підтримки українським суспільством незалежності та ускладнилися об'єднавчі процеси. Причинами цього були:

- соціально-економічна криза і “тиха десоціалізація” суспільства;
- занурення країни у владний безлад і неефективність реформ;
- криза ідентичності;
- відсутність модерної української еліти;
- психологічна неготовність значної частини суспільства жертвувати заради незалежності;
- невизначеність зовнішньополітичного курсу та експансивна політика окремих політичних сил сусідніх держав.

Певні консолідаційні досягнення відбулися за президентства Л.Кучми:

- зупинено економічну кризу і налагоджено роботу органів державної влади;
- встановлено добросусідські відносини з суміжними державами включно з розмежуванням кордонів і вирішенням більшості спірних проблем;
- маргіналізовано сепаратистські рухи і зупинено відокремлення Криму;
- авторитарна модель управління унеможливила дискусії щодо зміни форми державного устрою чи перегляду статусу мов.

Відзначимо також об'єднавчі наслідки Помаранчевої революції:

- революція 2004 р. об'єднала українське суспільство на основі демократичних цінностей;
- з'явилися паростки формування національної ідеї, що базувалася на євроінтеграційних устремліннях українців;
- активізувалася проукраїнська освітня політика;
- відбулося формування засад спільної історичної пам'яті.

Проте повною мірою потенціал Помаранчевої революції не був реалізований через:

- самовбивчу боротьбу провладних політичних партій у 2005–2009 рр., що ускладнювала можливості міжрегіонального політичного діалогу;
- політичні конфлікти з Російською Федерацією і розчарування країн Заходу в можливостях української влади;
- діяльність політичної опозиції, яка за сприяння російських політичних чинників підтримувала осібну проросійську ментальність мешканців Сходу і Півдня України.

З приходом до влади на початку 2010 р. на посаду Президента України В.Януковича владна політика сфокусувалася на реалізації сценарію розвитку країни, який підтримує значна частина населення Сходу і Півдня України. Усе ж така об'єднавча політика закреслює попередню практику формування спільного суспільного простору на українських національно-духовних

засадах і замість зближення регіонів України заштовхує нашу державу в імперську схему «Русского мира».